

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Centralni portal znanstvenih časopisa Hrvatske – HRČAK <http://hrcak.srce.hr>

T. Tóth

PLIVA Istraživanje i razvoj, Zagreb, Croatia
tibor.toth@pliva.hr

Povijest

Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo HID (www.hidd.hr) još je 2003. izradilo nacrt idejnog projekta za uspostavu centralnog portala domaćih znanstvenih časopisa.* Tu inicijativu supotpisali su Hrvatsko knjižničarsko društvo (www.hkdrustvo.hr/), Hrvatski informatički zbor (www.hiz.hr) i Zagrebačko arhivističko društvo (www.daz.hr/zad/) i poslali u tadašnje Ministarstvo znanosti i tehnologije (MZT) i na adrese redakcija svih domaćih znanstvenih časopisa. Inicijativa je naišla na odobravanje MZT-u i tridesetak redakcija.

Ohrabren pozitivnom ocjenom HID je ponudio svoj idejni projekt na realizaciju Sveučilišnom računskom centru Sveučilišta u Zagrebu (Srce). Srce je tijekom 2004. godine prijavilo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ) prijedlog projekta informacijske tehnologije (tzv. i-projekt) pod nazivom HRČAK – Portal otvorenog pristupa hrvatskim znanstvenim i stručnim časopisima. MZOŠ je krajem 2004. prihvatio prijedlog i na temelju sklopljenog ugovora sa Srcem počeo financirati projekt. SRCE je u ugovorenom roku od godinu dana završilo realizaciju projekta,** koja se u ovoj početnoj fazi sastoji od softverske podloge za prikupljanje informacija od strane redakcija naših znanstvenih i stručnih časopisa.

Koristi uspostave portala HRČAK

Nešto kasnije u odnosu na razvijene zemalje i naše naprednije redakcije znanstvenih i stručnih časopisa su započele s izradom svojih internetskih stranica. Na tim stranicama se može uočiti veliko šarenilo. Neke redakcije:

- imaju samo osnovne podatke o redakciji i o svom časopisu
- uz osnovne podatke počele su objavljivati i sadržaj svakog novog izdanog broja
- uz sadržaj prilažu i sažetak objavljenih radova
- uz sadržaj i sažetke prilažu i radove uglavnom u PDF-formatu

* Autori idejnog projekta u HID-u bili su Mirjana Mihalić, Iva Melinščak Zlodi i Tibor Tóth

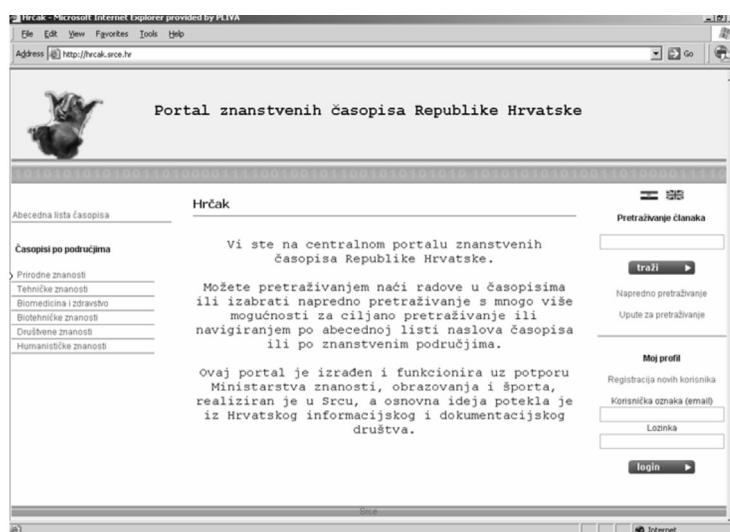
** Voditelj projekta u Srcu je Miroslav Milinović, a članovi tima iz Srca su: Draženko Celjak, Nino Katić i Nebojša Topolščak. Na realizaciji su kao vanjski suradnici surađivali autori idejnog projekta te Jadranka Stojanovski i Iva Melinščak Zlodi.

Postoji i takva praksa da se svaki broj časopisa objavljuje kao jedinstven PDF-dokument, a u rijetkim slučajevima postoji mogućnost jednostavnog ili naprednog pretraživanja sadržaja časopisa

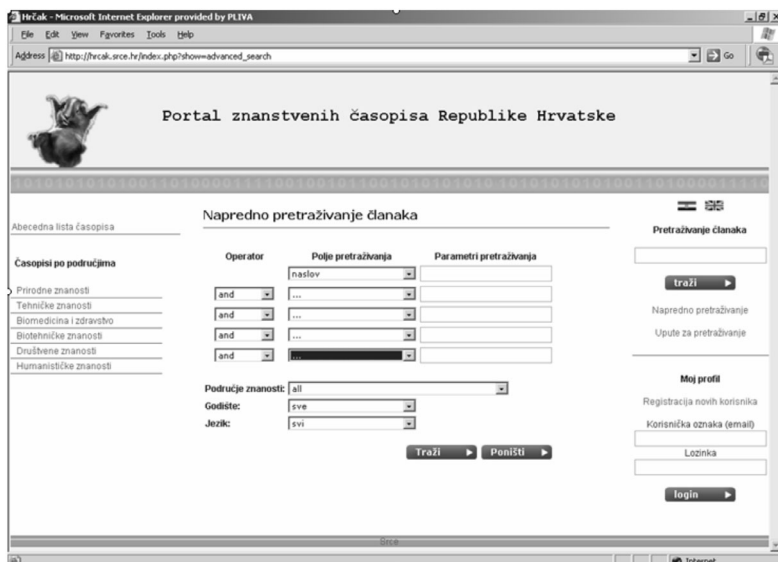
Gotovo svaka redakcija koja ima internetske stranice ima vlastito tehničko i grafičko rješenje. Na našu žalost više od polovice od dvjestotinjak domaćih redakcija još uvijek nema internetske stranice i tek razmišlja o pronalazenju i financijskih sredstava i tehničkih rješenja za hvatanje koraka s razvijenim svijetom i započinjanja paralelnog objavlivanja časopisa u elektroničkom i papirnatom obliku.

HRČAK svim redakcijama osigurava softversku podršku za objavljivanje časopisa na internetu, bez obzira u kojoj fazi informatizacije se nalaze:

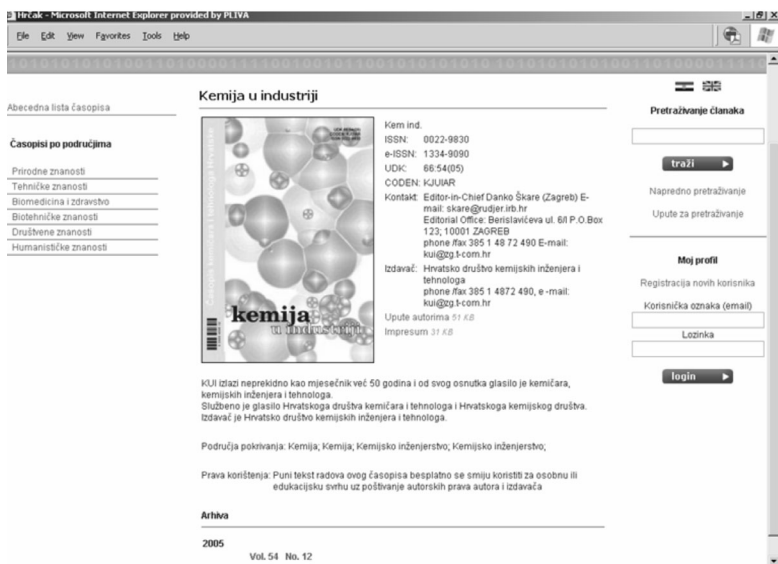
1. redakcijama koji još nemaju internetske stranice, ili imaju samo rudimentarne elemente internetske stranice, nudi se jednostavno besplatno tehničko rješenje kako bi se mogli u kratkom roku pojaviti i u elektroničkom obliku, što je imperativ 21. stoljeća
2. redakcijama koje već imaju razvijen online-pristup pruža se veća funkcionalnost, pretražljivost i stabilnost
3. svi časopisi postaju vidljiviji cijelom svijetu, jer svi potencijalni korisnici na jednoj internetskoj adresi mogu pronaći veći broj domaćih znanstvenih časopisa
4. veća vidljivost i svjetska online-dostupnost rezultirat će većom čitanošću tih časopisa i članaka u njima, što je upravo cilj i autora i redakcija. To će rezultirati i porastom faktora utjecaja tih časopisa
5. marketing centralnog portala u svijetu će raditi sve uključene redakcije i vidljivost portala bit će veća (svi za jednog jedan za sve)

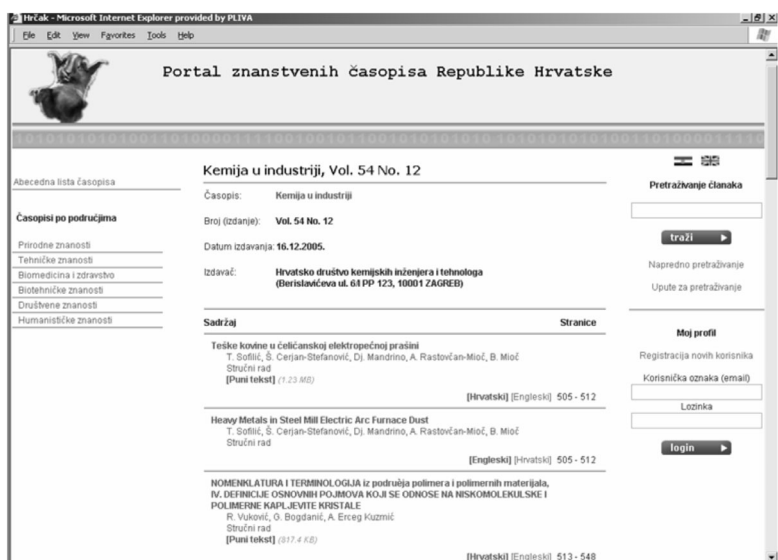
Slika 1 – Osnovna stranica <http://hrcak.srce.hr>

Slika 2 – Ekran za napredno pretraživanje

Slika 3 – Osnovna stranica KUI

Slika 4 – Dio sadržaja KUI, Vol. 54. broj 12

6. poštivajući svjetske norme (standardizirani metapodaci) portal omogućuje integraciju podataka u sve inozemne portale, a time i bolju pretražljivost i dostupnost svih unijetih priloga

7. jedinstven portal je ekonomičan jer ne mora svaka redakcija izrađivati i održavati svoje internetske stranice, brinuti se o sigurnosnim kopijama i sl. To je u interesu poreznih obveznika ove zemlje, jer naši časopisi većinom žive od subvencije MZOŠ-a, a ne od pretplate

8. sve uključene redakcije sudjeluju u daljnjem zajedničkom razvoju centralnog portala

9. HRČAK ne isključuje daljnje održavanje vlastitih internetskih stranica, ako neka redakcija to želi.

Funkcionalnost za redakcije

Svaka redakcija, koja se želi priključiti ima mogućnost i obvezu:

– da odabere urednika/administratora svog dijela portala,

– da unese i ažurira osnovne podatke o časopisu na hrvatskom (i poželjno) i na engleskom jeziku (bez obzira na jezik časopisa). Osnovni podaci uključuju:

- naslov, engleski naziv, alternativni naziv
- UDK; ISSN, e-ISSN, CODEN
- opis časopisa na hrvatskom i engleskom
- uvjeti korištenja na hrvatskom i engleskom
- kontaktni podaci
- područja i grane znanosti u koje redakcija uvrštava časopis (izbornik po klasifikaciji MZOŠ-a)
- upute za autore na hrvatskom i engleskom
- upute za pisanje referencija na hrvatskom i engleskom
- upute recenzentima na hrvatskom i engleskom
- impressum na hrvatskom i engleskom; u impressumu su navedeni članovi redakcija, savjeta, možda povijest časopisa, i sl.,

Gornji podaci unose se samo jednom i ne mijenjaju se dok uredništvo ne smatra potrebnim unijeti neke izmjene.

Nakon kompletiranja podataka o časopisu, unose se osnovni podaci o novom broju (svesku) časopisa:

- godište
- volumen
- broj
- datum izdavanja.

Nakon toga se pristupa unošenju svakog pojedinog priloga u tom broju:

- Iz izbornika se za svaki prilog bira kategorizacija članka (originalni znanstveni rad, pregledni rad, uvodnik, nekrolog, itd.),
- DOI (Digital Object Identifier) – podatak koji mnogi časopisi još uvijek nemaju, ali će vremenom postati standardni dio bibliografskog opisa,
- imena i prezimena autora,
- oznaka za jezik naslova, sažetka i ključnih riječi rada. Trenutno se može odabrati: hrvatski, francuski, engleski, njemački i ruski jezik,

- na svakom jeziku zasebno unose se: naslov rada, sažetak, ključne riječi, stranice "od – do",
- na kraju se učitava puni tekst rada (u XML, PDF, DOC i drugim formatima),
- omogućen je ispravak krivo unesenih kao i nadopunjavanje već unesenih podataka,
- prikaz unesenih radova na portalu je trenutačan,
- sustav lozinki omogućuje potpunu zaštitu podataka.

Uredništva imaju slobodu unositi radove iz tekućih kao i starijih godišta.

Obrasci za unos, imaju ispod svakog polja napisan primjer sadržaja tog određenog polja.

Svako uredništvo može računati na svesrdnu pomoć tima koji je realizirao projekt, osobito u početku dok se redakcija ne uhoda s unosom svojih podataka.

Tijekom rada postoji vjerojatnost da će praktičan rad donijeti na vidjelo neke situacije, koje u fazi projektiranja nisu bile predviđene, niti ih je probna faza pokazala. Takvi nedostaci će se doraditi u kratkom vremenu.

Funkcionalnost za autore

HRČAK osigurava za autore jednostavan dostup do radova, povećanu vidljivost radova, a time i veću mogućnost odjeka rada unutar hrvatske znanstvene zajednice. Buduća integracija meta-podataka u različite međunarodne informacijske servise, što će omogućiti višejezičnost, osigurat će bolju vidljivost radova i unutar međunarodne znanstvene zajednice te veću citiranost radova. Planirana razmjena podataka između portala HRČAK i CROSBİ (<http://crosbi.szi.hr>) omogućit će trenutno pojavljivanje unesenog rada u CROSBİ bazi te bitno olakšati osiguravanje cjelovite bibliografije radova za pojedinog znanstvenika. To će posebice biti dragocjeno znanstvenicima iz društvenih i humanističkih znanosti koji su većinom orijentirani na publiciranje u domaćim časopisima.

Funkcionalnost za korisnike

Portal HRČAK sa svim svojim sadržajima je *online* dostupan 24 sata na dan svih sedam dana u tjednu za bilo kojeg korisnika sa zemljine kugle. Uz to korisnici mogu birati pristup na hrvatskom ili engleskom jeziku:

- jednostavno i napredno pretraživanje svih bibliografskih podataka, sažetaka i ključnih riječi svih unijetih časopisa ili samo pojedinih podskupova,
- pregled sadržaja (TOC – Table of Contents) svih brojeva uključenih časopisa izabranih iz abecednog popisa ili po područjima i granama znanosti,
- uvid u bibliografske podatke, sažetak i ključne riječi svakog priloga svih uključenih časopisa neovisno o tome da li je korisnik došao do referencije navigacijom ili jednostavnim odnosno naprednim pretraživanjem,
- otvaranje i čitanje punog teksta svakog priloga svih uključenih časopisa neovisno o tome da li je korisnik došao do referencije navigacijom ili jednostavnim odnosno naprednim pretraživanjem
- "pretplatu" na pojedini časopis na portalu, što znači da takav korisnik automatski dobiva obavijest elektronskim putem ako se na portalu pojavi novi broj časopisa na kojeg je korisnik pretplaćen.

Uključivanje pojedinih časopisa

Svaka redakcija koja se uključuje mora imati na raspolaganju osobno računalo i kvalitetan priključak na internet. Sudjelovanje u projektu HRČAK podrazumijeva da redakcije prihvaćaju principe otvorenog pristupa znanstvenim informacijama, što znači da besplatno daju korisnicima na uvid *online*-verziju svojih časopisa, uz poštivanje autorskih prava od strane korisnika. Uključene redakcije dobivaju lozinku za unos i administriranje sadržaja vlastitih časopisa, a od projektnog tima dobivaju početnu edukaciju i podršku po potrebi.

Zainteresirane redakcije se mogu javiti slanjem elektroničke pošte na adresu hrcak@srce.hr.